

Залог на глагола

🕒 15.03.2019, 00:26 ч.

Реклами с Google

Не показ. тази рекл.

Защо тази реклама? ▶

ЗАЛОГ НА ГЛАГОЛА

1. ЩО Е ТО ЗАЛОГ НА ГЛАГОЛА

Нека разгледаме изреченията:

Аз разказвам приказка.

Ти слушаш приказката.

Той прочете приказката.

Във всяко от тези изречения нещо се **случва** – *разказване, слушане, четене*. Но ако означим случващото се със съществително име, както направихме току-що, ще видим, че изразяваното действие е някак абстрактно, само за себе си и не се свързва с някаква друга представа. Ако обаче означим действието с глагол, ще видим, че тог действието веднага извиква в съзнанието ни представата за някой, който извършва

това действие – *аз* разказвам, *ти* слушаш, *той* прочете. Значението на глаголите винаги се свързва с идеята, че някое *лице извършва* действието, намира се в някакво *състояние* или *получава* резултата от действието. Затова го наричаме *глаголно лице*.

Глаголно лице наричаме този човек, предмет или явление, което се свързва с действието, обозначаващо от глагола, като негов *извършител* или *получател*.

Връзката на глагола с глаголното лице се обозначава с окончания, които указват дали извършителят (получателят) на действието е този, който говори, този, който слуша, или този, за когото се говори.

Освен това изреченията, които разглеждаме, ни показват и още нещо.

- ▶ В тях ясно е отбелязано кой точно *извършва* действието – *аз*, *ти* или *той*.
- ▶ В тях ясно е указано какво е самото *действие* – *разказване*, *слушане*, *четене*.
- ▶ В тях ясно е определено кой *получава* действието – в случая: *приказката*.

В значението на всеки глагол винаги присъства идеята за *действие* или *състояние*, за *извършителя* на това действие или за неговия *получател*. Без това няма глагол.

Нека обаче видим следните две изречения от стихотворението на Валери Петров.

...как дърдорят си весело разни празни неща.

Но в тъмното снощи ми се стори гранитът на Патриарха с куп венци ограден.

Реклами с Google

Не показ. тази рекл.

Защо тази реклама?

В първото изречение глаголното лице са младежите, действието е дърдорене, а получателят на действието са празните неща. Тук *извършителят* на действието е

самото глаголно лице.

Във второто изречение глаголното лице е гранитът, а действието е оградяване. Тук обаче не е ясно кой е ограждал гранита с венци, т.е., кой е извършил действието. Изречението ни казва, че глаголното лице (гранитът) е *получило* действието.

За да стане очевидна тази разлика, говорещият използва различни форми на глаголите. В първия случай формата е *дърдорят* (те). Във втория случай обаче формата е *ограден* (той). Но тази форма не е обичайната за 3. л. ед. число, мин. св. вр. – *огради*. С други думи, езикът ни дава възможност да използваме специални форми на глаголите, които да покажат дали глаголното лице е извършител, или получател на действието. Тези форми наричаме *залог на глагола*.

Залогът е граматична категория, която показва *отношението* на глаголното лице към действието, изразявано чрез глагола.

Съществуват два основни типа залогови отношения:

Ако глаголното лице, изразено граматически в окончанието на глагола, съвпада с извършителя (деятеля) на действието, имаме *деятелен* (активен) залог.

Ако глаголното лице не съвпада с извършителя на действието, тогава говорим за *страдателен* (пасивен) залог, защото глаголното лице се явява получател (страдащ) от действието.

Тъй като чрез залога изразяваме дали глаголното лице е активно при извършване на действието, или е пасивен негов получател, често тези отношения се изразяват и с термините *актив* и *пасив*, вместо деятелен и страдателен залог.

Важно е да запомним, че залогът никак не променя съдържанието на това, което искаме да съобщим. Изреченията „*Иван разказа приказката*“ и „*Приказката беше разказана от Иван*“ съобщават едно и също нещо. Граматически обаче това действие е представено по различен начин – в единия случай глаголното лице съвпада с извършителя, а във втория – с получателя на действието.

2. ДЕЯТЕЛЕН ЗАЛОГ

А) Форми

Както стана ясно, деятелният залог на глагола (актив) показва, че глаголното лице извършва действието. В състава на изречението думата, която назовава извършителя, изпълнява ролята на *подлог*. А думата, показваща кой получава

действието, изпълнява ролята на **пряко допълнение**.

Не са малко случаите обаче, в които действието се получава от същото лице, което го и извършва. Например: „Татко се бръсне“ или „Ще си купя нова чанта“. В този случай глаголното лице освен ролята на подлог изпълнява и функциите на пряко или непряко допълнение.

Формите, които изразяват деятелния залог, **съвпадат с основната форма на глагола**. В зависимост от това, дали действието се получава от друг предмет, или се връща към същото лице, което го извършва, тези форми са:

► При случаите, когато действието **се получава от друг предмет**, формите на глагола са прости и показват кой извършва действието (лице на глагола) и времето, в което действието се извършва (време на глагола). Например:

Аз ям сладолед. (1 л. ед. ч. сег. вр.)

Ти донесе чантата. (2 л. ед. ч. мин. св. вр.)

Иван ще поръча пица. (3 л. ед. ч. бъд. вр.)

► При случаите, когато действието **се получава от същото глаголно лице, което го извършва**, към основната форма се прибавят частиците **се** и **си**, показващи възвратност на действието. Например:

Аз се облякох.

Петър си слага шапката.

Б) Значение и употреба

В зависимост от това, дали извършителят на действието е различен от лицето (предмета, явлението), което го получава, или съвпада с него, деятелният залог може да изразява различни значения.

а) Глаголното лице не съвпада с получателя на действието

Това е най-честата и най-нормална употреба на деятелен залог. С нея се означава някакво **конкретно действие**, което се получава от някакво също така **конкретно лице** (предмет, явление). Например: „Татко ми подари шейна“.

Има обаче случаи, при които действието, извършвано от глаголното лице, **не може да се получи** от някакъв конкретен предмет. Например: „Аз ходя“, „Аз се движа“, „Наистина за вас е трудно да гладувате и да се скитате немили-недраги по чужди места“ (Ив. Вазов).

В този случай формите на деятелния залог са прости (*ходя, тичам, благодаря, оставам*) или съдържат частиците *се* или *си* (*сбогувам се, свиркам си*).

Има някои случаи, когато подобни глаголи се употребяват вместо с частиците *се* или *си*, с формите *ме, ми, му, ги, я, и др.* Например: „Боли ме“, „Яде ми се“, „Досмеша я“. Тези форми приличат на безлични, защото винаги се употребяват в 3 л. ед. ч., но всъщност не са, защото при тях ясно се посочва кой е извършителят на действието. „Боли ме“ означава „Аз изпитвам болка“, „Яде ми се“ означава „Аз искам да ям“. При истинските безлични форми това не е възможно. Важно е да се каже, че подобни глаголи **не образуват** форми на страдателен залог.

б) Глаголното лице съвпада с получателя на действието (възвратен вариант)

В този случаи също имаме няколко разновидности:

► Формите на деятелния залог се образуват от възвратни глаголи – *обличам се, снабдявам се, бръсна се*. Тук извършителят и получателят на действието съвпадат, но и са конкретни лица. Например: „Не съм се къпал от два дни“, „Колкото повече се гледам, толкова повече се харесвам“. Тъй като тук глаголното лице извършва действието върху себе си, то задължително трябва да бъде **одушевено**.

Неодушевените предмети не могат да изпълняват такава функция. Например изречението „Камбаната бие“ не може да се появи във вида „Камбаната се бие“, въпреки че тук получателят на действието е същият – камбаната сама издава звук.

► Формите на деятелния залог се образуват от т.нар. взаимновъзвратни глаголи – *гледаме се, мразим се, обичаме се*. Тук имаме две (или повече) глаголни лица, които едновременно извършват и получават действието. Например: „*Иван и Петя се целуват*“.

► Формите на деятелния залог се образуват от възвратни глаголи, съдържащи представката *само-* (*самобичувам се, самоизключвам се, самозабравям се*). Тези глаголи са сравнително малко и се употребяват основно в книжовната реч. Не са характерни за разговорния стил.

3. СТРАДАТЕЛЕН ЗАЛОГ

А) Форми

В българския език не съществуват специални форми за изразяване на страдателен залог. Затова основно се използват два типа сложни форми.

► Сложна форма, образувана от преходен деятелен глагол с добавяне на частицата *се* – *пише се, носи се*. Например: „*Писмото се пише от секретарката*“, т.е. „*Секретарката пише писмото*“.

► Сложна форма, образувана от спомагателния глагол *съм* и минало страдателно причастие – *беше написано, съм известен*. Например: „*Бях известен, че скоро ще бъда уволнен*“.

Б) Значение и употреба

И в този случай имаме два варианта.

а) Глаголното лице съвпада с получателя на действието

Това е нормалният случай на страдателен залог. Той се изразява както с формите на възвратни глаголи („*Писмото вече се пише*“), така и със сложни форми, съдържащи минали страдателни причастия („*Той се стараше да не бъде забелязан*“).

Макар и да означават едно и също нещо, тези две форми на страдателния залог не се употребяват по един и същи начин.

► В сегашно време се предпочитат възвратните форми – „*В училище най-често се използват таблети и лаптопи, които са по-лесни за пренасяне.*“ Формата „*Биват*

използвани“ ще прозвучи прекалено книжно, а и е много вероятно формата да не бъде схваната като сегашна.

► При минало несвършено време, което означава продължителни и незавършени действия, също се предпочитат възвратните форми. Например: *„От време на време се носеше и храна, но иначе хората си стояха гладни.“*

► В минало свършено време, изразяващо приключено действие, се предпочитат формите, образувани от минало страдателно причастие. Например: *„Той бе изпратен от вуйчо си да учи в Русия.“*

Когато избираме форма, с която да изразим страдателния залог, трябва да внимаваме да не се получават двусмислици. Например изреченията *„Децата да бъдат изкърпани“* и *„Децата да се изкърпят“* не са напълно равностойни. Второто изречение е двусмислено - не е ясно дали децата ще бъдат изкърпани от възрастните, или ще се изкърпят сами.

Реклами с Google

Не показ. тази рекл.

Защо тази реклама? ▶

б) Глаголното лице не съвпада с получателя на действието (безличен вариант)

В този случай действието не предполага нито извършител, нито получател. В изреченията *„Свечери се.“*, *„Ставайте, съмва се вече.“* не може да се определи нито кой върши действието, нито кой го получава. Затова подобни действия се изразяват само с глаголи в 3 л. ед. ч., независимо дали е добавена частицата *се*, или не. Формите *„мръква“* и *„мръква се“* са напълно равнозначни като значение и употреба. В някои случаи обаче не е възможно да се образуват прости форми на страдателния залог без употреба на частицата *се*. Например: *„Тук не се пуши“* не може да стане *„Тук не пуши“*.

Страдателният залог се употребява основно, когато говорещият иска да подчертае, че получателят на действието **е по-важен** в конкретната ситуация на общуване, отколкото извършителят. Например: „*Не се мъчи да откриваш колелото – то вече е открито!*“ Тук важен е фактът, че колелото вече е открито, а не точно кой го е открил.

Страдателният залог се предпочита и когато искаме да изразим някакви **общовалидни** действия. Например: „*Картините в музея не се пипат!*“

Страдателният залог се предпочита и когато говорещият иска да **насочи вниманието** към глаголното действие. Например: „*Той биде предаден – и от един поп!*“ (Ив. Вазов). Този израз е много по-въздействащ от обичайното изречение „*Един поп го предаде.*“

ИЗТЕГЛИ

[залог](#) [глагол](#)

Подобни материали

[Електронно писмо](#)

[Есе по морален проблем. Писане на аргументативна и заключителна част](#)

[Есе по морален проблем. Писане на уводна част и теза](#)

